

Юридичні науки

УДК 347.962.6

Скоромний Ярослав Ігорович

*кандидат юридичних наук,
викладач кафедри судоустрою, прокуратури та адвокатури
Львівський університет бізнесу та права*

Скоромный Ярослав Игоревич

*кандидат юридических наук,
преподаватель кафедры судоустройства, прокуратуры и адвокатуры
Львовский университет бизнеса и права*

Skoromnyy Yaroslav

*PhD in Law,
Lecturer of the Department of Judiciary, Prosecution and Advocacy
Lviv University of Business and Law
ORCID: 0000-0002-4067-710X*

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУДДІВ
УГОЛОВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ СУДЕЙ
CRIMINAL LIABILITY OF JUDGES**

***Анотація.** У статті представлено ключові особливості кримінальної відповідальності суддів. Встановлено, що правові засади притягнення суддів до кримінальної відповідальності регулюються положеннями Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України. З'ясовано, що зазвичай незаконна поведінка судді чи безвідповідальність судді перш за все виникає через недосконалість законодавства, яким регулюються основні аспекти поведінки судді у процесі здійснення ним професійної діяльності. Визначено, що відповідно*

до статті 375 Кримінального кодексу України суддя, який прийняв неправдивий вирок (рішення, ухвалу чи постанову), притягається до кримінальної відповідальності та карається обмеженням волі на термін до п'яти років чи позбавленням волі на термін від двох до п'яти років, а у разі настання тяжких наслідків внаслідок таких діянь судді чи вчинення їх із отриманням користі, в особистих цілях або для створення перешкоди законності професійної діяльності журналіста, то суддя карається позбавленням волі на термін від п'яти до восьми років. Доведено, що головними елементами правового статусу судді виступають імунітет та недоторканність, якими передбачається проведення незалежного правосуддя. З'ясовано, що суддів не можна притягувати до відповідальності за ухвалені ними судові рішення, окрім випадків, коли відбулося вчинення ними злочину чи дисциплінарного проступку. Встановлено, що суддю можна затримати за результатами підозри про вчинене ними діяння, за яке передбачено притягнення до кримінальної або адміністративної відповідальності за винятком окреслених у законодавстві випадків. Визначено, що на підставі притягнення судді до кримінальної відповідальності, його тимчасово можуть відсторонити від проведення правосуддя на термін не більше двох місяців на засадах клопотання, винесеного Генеральним прокурором України чи його заступниками відповідно до порядку, визначеного законодавством, водночас тільки Вища рада правосуддя приймає рішення про тимчасове відсторонення судді від проведення ним правосуддя. Доведено, що суд, у якому суддя, що вчинив кримінальне правопорушення і на якого накладається кримінальна відповідальність, обіймає або обіймав посаду судді, не може проводити обвинувачення проти судді та здійснювати на таких підставах правосуддя із винесенням судового рішення за винятком випадків, визначених законодавством. Визначено, що притягнення суддів до кримінальної відповідальності є досить важким процесом, так як на

сьогодні випадки, за якими судді понесли відповідальність за вчинені ними злочини, є поодинокими.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, суддя, законодавство, правопорушення.

Анотація. В статті представлені ключеві особливості уголовної відповідальності судей. Установлено, що правові основи привлечення судей к уголовної відповідальності регулюються положеннями Закону України «О судоустройстве и статусе судей», Уголовного кодекса України и Уголовного процессуального кодекса України. Установлено, що обычно незаконное поведение судьи или безответственность судьи прежде всего возникает из-за несовершенства законодательства, которым регулируются основные аспекты поведения судьи в процессе осуществления им профессиональной деятельности. Определено, что в соответствии со статьей 375 Уголовного кодекса Украины судья, принявший ложный приговор (решение, определение или постановление), привлекается к уголовной ответственности и наказывается ограничением свободы на срок до пяти лет или лишением свободы на срок от двух до пяти лет, а в случае наступления тяжких последствий в результате таких действий судьи или совершение их с получением пользы, в личных целях или для создания препятствия законности профессиональной деятельности журналиста, то судья наказывается лишением свободы на срок от пяти до восьми лет. Доказано, что главными элементами правового статуса судьи выступают иммунитет и неприкосновенность, которыми предусматривается проведение независимого правосудия. Выяснено, что судей нельзя привлекать к ответственности за принятые ими судебные решения, кроме случаев, когда произошло совершения ими преступления или дисциплинарного проступка. Установлено, что судью можно

задержать по результатам подозрения о совершенное ими деяние, за которое предусмотрено привлечение к уголовной или административной ответственности за исключением определенных в законодательстве случаев. Определено, что на основании привлечения судьи к уголовной ответственности, его временно могут отстранить от проведения правосудия на срок не более двух месяцев на основе ходатайства, вынесенного Генеральным прокурором Украины или его заместителями в соответствии с порядком, определенным законодательством, одновременно только Высший совет правосудия принимает решение о временном отстранении судьи от проведения им правосудия. Доказано, что суд, в котором судья, совершил уголовное преступление и на которого накладывается уголовная ответственность, занимает или занимал должность судьи, не может проводить обвинения против судьи и осуществлять по следующим основаниям правосудия с вынесением судебного решения за исключением случаев, определенных законодательством. Определено, что привлечение судей к уголовной ответственности является достаточно трудным процессом, так как на сегодня случаи, по которым судьи понесли ответственность за совершенные ими преступления, встречаются редко.

Ключевые слова: уголовная ответственность, судья, законодательство, правонарушения.

Summary. The article presents the key features of the criminal liability of judges. It has been established that the legal basis for bringing judges to criminal liability is governed by the provisions of the Law of Ukraine "On the Judicial System and the Status of Judges", the Criminal Code of Ukraine and the Criminal Procedure Code of Ukraine. It has been established that usually the illegal behavior of a judge or the irresponsibility of a judge primarily arises from the imperfection of the legislation, which regulates the main aspects of a

judge's behavior in the course of his professional activities. It has been determined that, in accordance with Article 375 of the Criminal Code of Ukraine, a judge who has passed a false sentence (decision, ruling or ruling) is prosecuted and punished by restraint of liberty for a term of up to five years or imprisonment for a term of two to five years, and In the event of grave consequences as a result of such actions of a judge or their commission for profit, for personal purposes or to create an obstacle to the legality of the journalist's professional activity, the judge is punished with imprisonment for a term of five to eight years. It has been proved that the main elements of a judge's legal status are immunity, which provide for the conduct of an independent justice. It was found that judges cannot be held accountable for their judicial decisions, except for cases when they committed a crime or disciplinary offense. It has been established that a judge can be detained on the basis of a suspicion of an act they have committed, for which it is envisaged to bring to criminal or administrative responsibility, with the exception of cases specified in the legislation. It has been determined that, on the basis of bringing a judge to criminal responsibility, he may be temporarily suspended from the administration of justice for a period of not more than two months on the basis of a petition made by the Prosecutor General of Ukraine or his deputies in accordance with the procedure established by law, while only the High Council of Justice makes a decision on the temporary suspension of a judge from administering justice. It has been proved that the court in which the judge committed a criminal offense and which is subject to criminal liability, holds or has held the office of a judge, cannot bring charges against a judge and carry out on the following grounds of justice with a judgment, except in cases determined by law. It has been determined that bringing judges to criminal responsibility is a rather difficult process, since today there are few cases in which judges were held accountable for their crimes.

Key words: *criminal liability, judge, legislation, offenses.*

Постановка проблеми. Положеннями статті 57 «Присяга судді» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [1] зазначено, що особа яка вступає на посаду судді, присягає, що не вчинятиме правопорушень, якими порочитиме звання судді чи підриватиме авторитет правосуддя. Проте у юридичній практиці не завжди так. Досить частими є випадки, за яких судді, здійснивши присягу, а також, не враховуючи міжнародні та національні правові заборони, здійснюють правопорушення [2, с. 84]. Унаслідок здійснення таких правопорушень настає юридична, зокрема кримінальна відповідальність. Попри те виникає необхідність відшкодування вчиненої моральної та/чи матеріальної шкоди, обов'язок на виконання якої покладений на державу, за результати прийняття суддями незаконних судових рішень, їх дій або бездіяльності.

Тому, опираючись на зазначене вище, актуальність тематики наукової статті націлена на дослідження основних аспектів притягнення суддів до кримінальної відповідальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблематики кримінальної відповідальності суддів в Україні проводили багато науковців та практиків-юристів, а саме М. І. Клеандров [3], А. Ю. Кожевников [4], Р. Кузьмін [5], О. Е. Кутафін [6], О. М. Лемешко [7], А. В. Маляренко [2], А. В. Малько [8], О. М. Овчаренко [7; 9], В. В. Паришкура [10], М. А. Погорецький [11], О. Л. Польовий [11], Ю. І. Стецовський [12], В. А. Терехін [13], О. Г. Яновська [11] та інші.

Поряд з тим, основні засади притягнення суддів до кримінальної відповідальності представлені положеннями Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [1], Кримінального кодексу України [14], Кримінального процесуального кодексу України [15].

Здійснений аналіз вищезазначених джерел дає підстави відмітити, що проблематика кримінальної відповідальності суддів є ще не до кінця досліджена і потребує проведення у даному контексті більш ґрунтовного

дослідження у напрямку вивчення ключових особливостей притягнення суддів до кримінальної відповідальності.

Мета статті. Метою статті є виявлення і дослідження особливостей кримінальної відповідальності суддів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження доводять, що зазвичай не завжди на посаду судді призначається особа із високими етичними та моральними якостями. Вважається, що саме від якості відбору претендентів на посаду судді залежать подальші дії та вчинки судді у ході виконання ним службових повноважень. Тому, на цю характеристику претендентів на посаду судді слід звертати особливу увагу. Треба також відмітити, що незаконна поведінка судді чи безвідповідальність судді перш за все виникає через недосконалість законодавства, яким регулюються основні аспекти поведінки суддів у процесі здійснення ними професійної діяльності [11, с. 220].

Притягнення суддів до кримінальної відповідальності в Україні відбувається на загальних засадах. Так, у системі службових злочинів, визначених Кримінальним кодексом України, виділяються злочини, що вчинені суддями у ході здійснення ними службових обов'язків.

Відповідно до статті 375 «Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови» Кримінального кодексу України [16] суддя (чи судді), який (які) прийняв (прийняли) неправдивий вирок, неправдиве рішення, неправдиву ухвалу чи неправдиву постанову притягається (притягаються) до кримінальної відповідальності та карається (караються) обмеженням волі на термін до п'яти років чи позбавленням волі на термін від двох до п'яти років.

Якщо зазначені вище діяння призвели до настання тяжких наслідків чи були вчинені із отриманням користі, в особистих цілях або для створення перешкоди законності професійної діяльності журналіста, то караються позбавленням волі на термін від п'яти до восьми років [16].

Однак, не беручи до уваги те, що суддя може бути притягнений до кримінальної відповідальності, слід відмітити, що процесуальним законодавством визначається загальна процедура притягнення судді до кримінальної відповідальності, яка до того ж має особливу специфіку [11, с. 254].

Так, Законом України «Про судоустрій і статус суддів» [1] передбачено конституційні гарантії недоторканності та незалежності суддів (регулюються статтею 126 «Завдання суддівського самоврядування»). Водночас відповідно до статті 48 «Незалежність судді» у професійній діяльності суддя повинен здійснювати правосуддя незалежно від будь-якого втручання, впливу чи тиску.

Слід відмітити, що головними елементами статусу судді виступають імунітет та недоторканність. Окрім того, імунітет та недоторканність виступають гарантією здійснення суддею незалежного правосуддя.

Термін «імунітет» походить із латинської мови та перекладається як позбавлення, звільнення, несхильність, незалежність. Що стосується тлумачення поняття «імунітет» з юридичної точки зору, то у такому аспекті це поняття тлумачиться як звільнення суб'єкта права від дії загальнообов'язкових правил [8, с. 12].

Якщо суб'єкти наділяються імунітетом, то це першочергово суперечить конституційному принципу правової рівності. З огляду на те, деякі науковці стверджують, що завдяки імунітету закріплюється нерівність, яка виникає насамперед у процесі вирішення питання про притягнення винних осіб до юридичної відповідальності. Цей підхід тлумачення поняття «імунітет» є шкідливим для суспільства [12, с. 108-114].

На думку інших науковців, імунітет аж ніяк не порушує принцип правової рівності та не включає відмінності правового регулювання правовідносин суб'єктів [3, с. 148-149].

Опираючись на зазначене вище, слід відзначити, що конституційний принцип правової рівності являє собою загальне правило, в основу якого закладено юридичні аспекти. Практика показує, що часто у роль учасників правовідносин вступають суб'єкти, що наділені як загальним, так і професійним (зокрема посадовим) статусом. З огляду на те, законодавством для суддів передбачені деякі винятки щодо особливостей виконання ними повноважень [13, с. 36].

У вищезазначеному контексті професійна діяльність судді націлена загалом на забезпечення належних умов функціонування головних державних інститутів та піддержання сталого розвитку суспільних відносин. Враховуючи це, виникає потреба формування дієвого, ефективного та водночас безперешкодного механізму реалізації функцій суддями відповідно до законодавчих норм. Режим реалізації таких функцій є публічно-правовим та передбачає створення перешкод для усунення незаконного втручання у процес виконання службових обов'язків [11, с. 255].

Окрім поняття «іммунітет» у юридичних документах досить часто зустрічається такий термін як «недоторканність». Це поняття належить до числа високих посадових осіб державного рівня, зокрема до суддів.

Так, О. Е. Кутафін відмічає, що у ході аналізу поняття «іммунітет» та «недоторканність» більш ширшим поняттям виступає «іммунітет», оскільки «недоторканність», виходячи з позиції науковця, відображає окремий елемент поняття «іммунітет» [6, с. 19].

Поняття «недоторканність» у більшій мірі визначає особливості процесуально-правового інституту, у нормах якого визначені спеціальні процедури притягнення суддів до юридичної відповідальності [13, с. 36].

Позицію О. Е. Кутафіна підтримує А. Ю. Кожевников, який зазначає, що поняття «іммунітет» за своєю суттю не у повній мірі відображає сутність поняття «недоторканність», тому що поняття «іммунітет» відповідно до

свого змісту немає чітких співпадінь із поняттям «недоторканність». Хоча на думку багатьох науковців часто поняття «іммунітет» та «недоторканність» розглядають як поняття-синоніми. Так, А. Ю. Кожевников вважає, що поняття «іммунітет» є більш ширшим поняттям, ніж поняття «недоторканність», яке до прикладу становить лише левову частку суті поняття «іммунітет», тому співвідносити сутність поняття «іммунітет» із поняттям «недоторканність» як єдине ціле немає змісту [4, с. 9-10].

Водночас В. О. Терехін відмічає, що структуру поняття «іммунітет», де поняття «недоторканність» становить лише деяку частину суті, складають ще такі поняття як іммунітет свідка та індемнітет суддів. Іммунітет свідка вказує на ситуацію, коли у ході судового провадження судді стають відомі деякі факти, однак їх не можна дописати. Своєю чергою, індемнітет суддів характеризує звільнення суддів від пояснень стосовно розглянутих справ та справ, що на даний момент перебувають у судовому розгляді. Окрім того, індемнітет суддів звільняє їх від відповідальності за думку, яку вони висловили у ході здійснення правосуддя та прийняття судових рішень. З огляду на те, індемнітет суддів виступає одним із основних видів правового іммунітету, який являє собою комплексний правовий інститут, структуру якого становлять норми, що передбачають звільнення суддів від виконання ними юридичних обов'язків. Індемнітет суддів також окреслює процедуру притягнення суддів до відповідальності за неналежне виконання професійних функцій [13, с. 36].

Виходячи із аналізу законодавчих норм, слід відмітити, що сутність понять «іммунітет» та «недоторканність» чітко окреслена у статті 49 «Недоторканність та іммунітет судді» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [1].

Так, відповідно до п. 1 статті 49 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [1] судді є недоторканими. Суддів не можна затримувати

чи утримувати під вартою або арештом до винесення вироку суду без згоди на те Вищої ради правосуддя. Однак тут є окремі винятки, якими передбачено особливості затримання суддів на момент чи відразу після вчинення ними тяжкого чи особливо тяжкого злочину.

Треба відмітити, що суддів не можна притягувати до відповідальності за ухвалені ними судові рішення, окрім випадків, коли відбулося вчинення ними злочину чи дисциплінарного поступку.

У п. 2. статті 49 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [1] наголошується, що суддю можна затримати за результатами виділення підозри про вчинене ним діяння, за яке передбачено притягнення до кримінальної або до адміністративної відповідальності. Однак є чітко окресленими випадки, коли суддю негайно звільняють за результатами з'ясування обставин. Водночас звільнення судді не є можливим, коли:

- Вища рада правосуддя надала згоду на затримання судді за результатами вчинення ним діянь (правопорушень);
- суддя затриманий на момент чи після вчинення ним тяжкого чи особливо тяжкого злочину.

Слід відмітити, що суддю не можна примусово доставити або піддати приводу до будь-якої установи або органу, за винятком суду, окрім випадків, що визначені законодавством. Окрім того, Генеральний прокурор чи його заступники мають право повідомляти судді підозру про вчинення ним кримінального правопорушення. На підставі притягнення судді до кримінальної відповідальності, його тимчасово можуть відсторонити від проведення правосуддя на термін не більше двох місяців на засадах клопотання, винесеного Генеральним прокурором чи його заступниками відповідно до порядку, визначеного законодавством. При тому тільки Вища рада правосуддя приймає рішення про тимчасове відсторонення судді від проведення ним правосуддя [1].

Що стосується збільшення терміну тимчасового відсторонення судді

від проведення правосуддя на підставі притягнення його до кримінальної відповідальності, то цей термін визначається на аналогічних засадах та не може бути довшим двох місяців. Водночас основні засади тимчасового відсторонення судді від проведення ним правосуддя внаслідок притягнення його до кримінальної відповідальності окреслені нормами процесуального законодавства [1].

Суд, у якому суддя, що вчинив кримінальне правопорушення і на якого накладається кримінальна відповідальність, обіймає або обіймав посаду судді, не може проводити обвинувачення проти судді та здійснювати на таких підставах правосуддя із винесенням судового рішення. Однак існують випадки, коли розгляд провадження чи прийняття судового рішення відносно судді, який вчинив кримінальне правопорушення, проводиться у суді, який є найбільш територіально наближений до суду, у якому суддя обіймав чи обіймає посаду судді [1].

Відповідно до статті 482 «Особливості порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання і обрання запобіжного заходу стосовно судді» Кримінального процесуального кодексу України [15] суддю можна затримати чи утримувати під вартою або арештом тільки за згодою на те Вищої ради правосуддя. З огляду на те, судя не може бути затриманий чи утримуваний під вартою або арештом до моменту винесення судом обвинуваченого вироку, окрім випадків, коли суддю затримано на момент чи після вчинення ним тяжкого чи особливо тяжкого злочину.

Суддя, який затриманий за підозрою вчинення ним правопорушення, за яке передбачена кримінальна відповідальність має бути звільнений негайно після з'ясування його особи, окрім таких випадків, якщо:

- Вища рада правосуддя дала згоду на його затримання за діяння, яке ним вчинено;
- відбулося затримання судді на момент чи після вчинення ним

тяжкого чи особливо тяжкого злочину. Однак суддя повинен бути негайно звільнений, оскільки ціль такого затримання є досягнутою (яке до прикладу попереджає випадок вчинення злочину, відвертає випадок наслідків злочину або попереджає наслідки злочину чи сприяє забезпеченню процедури збереження доказів вчинення такого злочину) [15].

Тут слід відмітити, що у Законі України «Про судоустрій і статус суддів», прийнятому 2-го червня 2016 року, порівняно із попередніми версіями цього Закону, досить обмеженим є абсолютний імунітет суддів. До 2016 року у законодавстві діяв функціональний імунітет суддів, суть якого вказувала на наявність заборони стосовно притягнення суддів до кримінальної відповідальності за викладену у прийнятому судовому рішенні юридичну позицію. При тому суддя має нести або кримінальну або дисциплінарну відповідальність за вчинені злочини і/чи дисциплінарні поступки, вплив яких опосередковано відображався на юридичній позиції цих суддів у ході здійснення ними правосуддя. З огляду на те, суддя не притягався до відповідальності за прийняте ним судове рішення, окрім випадків вчинення ним злочину чи дисциплінарного поступку. Що стосується дій судді, які не пов'язані із його функціями, то суддя несе юридичну відповідальність на загальноприйнятих засадах [16].

Однією із проблем минулого, що досить часто виникала у практиці функціонування абсолютного імунітету суддів, була проблема довготривалості розслідування кримінальних справ відносно суддів. Це обґрунтовувалось тим, що судді, усвідомлюючи та користуючись своїми посадовими повноваженнями та юридичним захистом, який унеможлиблював застосування проти них заходів процесуального примусу (зокрема арешт, привід, затримання), без жодних причин уникали відносин із слідчими, які розслідували справи вчинення ними правопорушень. Такі дії з боку суддів значно перешкоджали слідству [5, с. 5-6].

Опираючись на зазначене вище, слід відмітити, що притягнення суддів до кримінальної відповідальності є досить важким процесом, так як на сьогодні випадки, за якими судді понесли відповідальність за вчинені ними злочини, є поодинокими.

Згідно з інформацією, яку надає Державна судова адміністрація України, у 2016 році жоден суддя не був притягнутий до кримінальної відповідальності за статтею 375 Кримінального кодексу України, якою передбачено відповідальність судді за поставлення завідомо неправдивого рішення, вироку, постанови чи ухвали (до прикладу у 2008 році за цією статтею було притягнуто одного суддю до відповідальності, а у 2015 році – двох суддів) [10, с. 165].

Дані щорічних звітів Міністерства юстиції України засвідчують, що у 2013 році до кримінальної відповідальності було притягнуто 7 суддів за вчинення ними корупційних злочинів (зокрема за одержання неправомірної вигоди). Водночас у 2011 році до кримінальної відповідальності за подібні кримінальні злочини було притягнуто аж 34 судді [10, с. 165].

На сьогодні ситуація притягнення суддів до кримінальної відповідальності є такою ж критичною. Так, за даними Генеральної прокуратури України у 2016 році до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, пов'язаних із хабарництвом (зокрема таких, що регулюються статтями 368-370 Кримінального кодексу України) було притягнуто 8 суддів [4, с. 13-14].

Варто відмітити, що на сьогодні в Україні запроваджено функціональний імунітет відносно суддів, положення якого відповідають рекомендаціями Організації економічного розвитку та співробітництва, що надані Україні, в контексті Стамбульського антикорупційного плану дій. Відповідно до цих положень передбачено деяке обмеження до недоторканності суддів, відповідно до якого є дозвіл на затримання судді

на місці злочину, який ним вчинений [17].

Слід зазначити, що законодавством багатьох країн Європейського Союзу передбачено функціональний імунітет до суддів, який поширюється тільки на злочини, що вчиняються посадовими особами органів судової влади у ході здійснення посадових повноважень. Однак функціональний імунітет не поширюється на злочини, вчинені суддями, і за які передбачено покарання у вигляді тривалого терміну ув'язнення [9, с. 379].

Згідно положень Висновку № 3 (2002) КР ЄС «Щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів» судді притягаються до кримінальної відповідальності за злочини, які вони вчинили поза рамками виконання посадових обов'язків. Однак судді не мають нести кримінальну відповідальність, якщо відбулося ненавмисне правопорушення внаслідок виконання ними посадових функцій. З огляду на те, судді наділяються функціональним імунітетом. У такій ситуації функціональний імунітет відображає спеціально надані гарантії суддям, за якими передбачається їх правовий захист унаслідок вчинення ними службового правопорушення. При тому функціональний імунітет судді не поширюється на інші види злочинів, за якими передбачені інші види юридичної відповідальності [9, с. 382].

В Україні питаннями зняття суддівського імунітету займається Верховна Рада України. При тому законодавчі норми, за якими передбачається процедура зняття суддівського імунітету у повній мірі відповідають рекомендаціям Венеціанської комісії. Однак це не є правильним. Конституцією України має бути чітко передбачена норма про зняття суддівського імунітету, і це повинен здійснювати спеціально створений незалежний державний судовий орган [18].

Станом на сьогодні Верховна Рада України передала повноваження стосовно надання згоди на затримання судді чи утримання під вартою або арештом до терміну винесення йому обвинуваченого вироку у суді, Вищій

раді правосуддя. З огляду на те, у цій процедурі знято вплив політичної складової.

З позиції експертів такі дії формують правовий розгляд питання стосовно зняття з судді суддівського імунітету, оскільки це повинен здійснювати спеціально утворений орган. З однієї сторони цей орган повинен сприяти здійсненню кримінального провадження проти судді на правовому рівні у разі його затримання або арешту, а з іншої – надавати захист судді від застосування до нього без будь-яких підстав процесуальних заходів примусового характеру. Такі дії є можливими лише у тому випадку, коли цей орган буде функціонувати на незалежних та об'єктивних засадах. За інших випадків процес притягнення судді до кримінальної відповідальності може бути більш ангажованим та закритим [19].

Опираючись на вищезазначене О. М. Лемешко і О. М. Овчаренко стверджують, що з ціллю підвищення гарантій, якими забезпечується недоторканність суддів, треба передати повноваження стосовно розгляду кримінальних справ проти суддів до Верховного Суду як найвищого судового органу у системі судоустрою України [7].

Натомість М. А. Погорецький, О. Л. Польовий і О. Г. Яновська стверджують, що нині судовий розгляд справи про притягнення судді до кримінальної відповідальності може бути проведений судом, у якому обвинувачений суддя обіймає посаду судді. Це, своєю чергою, виступає як ризик порушення справедливості і неупередженості вироку Верховного Суду відносно такої справи. З огляду на те, науковці наголошують, що розглядатися справа стосовно притягнення судді до кримінальної відповідальності у Верховному Суді не може, оскільки у повноваженнях Верховного Суду не визначені такі аспекти [11, с. 263].

Варто також відмітити, що відповідно до п. 1 статті 34 «Направлення кримінального провадження з одного суду до іншого» Кримінального

процесуального кодексу України [15] якщо суддя, якого обвинувачують у вчиненні кримінального правопорушення, працював чи працює у суді, то кримінальне провадження слід направляти до іншого суду. Водночас у випадку, коли суддя, якого обвинувачують у вчиненні кримінального правопорушення, працює чи працював у Вищому антикорупційному суді, а кримінальне провадження стосовно нього належить до підсудності суду, то розгляд справи і прийняття судового рішення здійснюється у Вищому антикорупційному суді. П. 6 статті 34 зазначено, що суд, до якого направлено кримінальне провадження стосовно судді із іншого суду здійснює розгляд судової справи із самого початку.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Результати опрацювання джерел [1–19] дають підстави розкрити ключові особливості кримінальної відповідальності суддів. Опираючись на дослідження, проведені у науковій статті встановлено, що:

– правові засади притягнення суддів до кримінальної відповідальності регулюються положеннями Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України;

– зазвичай незаконна поведінка судді чи безвідповідальність судді перш за все виникає через недосконалість законодавства, яким регулюються основні аспекти поведінки суддів у процесі здійснення ними професійної діяльності;

– відповідно до статті 375 Кримінального кодексу України суддя, який прийняв неправдивий вирок (рішення, ухвалу чи постанову) притягається до кримінальної відповідальності та карається обмеженням волі на термін до п'яти років чи позбавленням волі на термін від двох до п'яти років, а у разі настання тяжких наслідків внаслідок таких діянь судді чи вчинення їх із отриманням користі, в особистих цілях або для створення перешкоди законності професійної діяльності журналіста, то суддя

караються позбавленням волі на термін від п'яти до восьми років;

– головними елементами правового статусу судді виступають імунітет та недоторканність, якими передбачається проведення незалежного правосуддя;

– суддів не можна притягувати до відповідальності за ухвалені ними судові рішення, окрім випадків, коли відбулося вчинення ними злочину чи дисциплінарного поступку;

– суддю можна затримати за результатами виділення підозри про вчинене ними діяння, за яке передбачено притягнення до кримінальної або адміністративної відповідальності за винятком окреслених у законодавстві випадків;

– на підставі притягнення судді до кримінальної відповідальності, його тимчасово можуть відсторонити від проведення правосуддя на термін не більше двох місяців на засадах клопотання, винесеного Генеральним прокурором чи його заступниками відповідно до порядку, визначеного законодавством, однак тільки Вища рада правосуддя приймає рішення про тимчасове відсторонення судді від проведення ним правосуддя;

– суд, у якому суддя, що вчинив кримінальне правопорушення і на якого накладається кримінальна відповідальність, обіймає або обіймав посаду судді, не може проводити обвинувачення проти судді та здійснювати на таких підставах правосуддя із винесенням судового рішення за винятком випадків, визначених законодавством;

– притягнення суддів до кримінальної відповідальності є досить важким процесом, так як на сьогодні випадки, за якими судді понесли відповідальність за вчинені ними злочини, є поодинокими.

Література

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
2. Маляренко А. В. Підстави юридичної відповідальності суддів загальної юрисдикції України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Національний університет "Одеська юридична академія". Одеса, 2013. 244 с.
3. Клеандров М. И. Статус судьи: правовой и смежные компоненты: монография. Москва: Норма, 2008. 446 с.
4. Кожевников А. Ю. Конституційно-правове регулювання імунітетів в Україні (на прикладі глави держави, народних депутатів та суддів України): автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2010. 20 с.
5. Кузьмін Р. Ще раз про суддівську недоторканність // Вісник прокуратури. 2010. № 5 (107). С. 3–9.
6. Кутафин О. Е. Неприкосновенность в конституционном праве Российской Федерации. Москва: Юристъ, 2004. 405 с.
7. Лемешко О. М., Овчаренко О. М. Притягнення суддів до кримінальної відповідальності: окремі проблеми // Вісник Верховного Суду України. 2010. № 7(119). С. 33–38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvsu_2010_7_10
8. Малько А. В. Правовые иммунитеты. Правоведение. 2000. № 6. С. 11–22.
9. Овчаренко О. М. Юридична відповідальність судді: теоретико-прикладне дослідження: монографія. Х.: Право, 2014. 567 с.
10. Паришкура В. В. Деякі проблемні питання притягнення суддів в Україні до кримінально-правової та цивільно-правової відповідальності // Jurnalul juridic national: teorie și practică. 2014. № 4

- (8). С. 164–169. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2014/4/30.pdf>
11. Погорецький М. А., Польовий О. Л., Яновська О. Г. Гарантії суддівської незалежності при притягненні суддів до юридичної відповідальності: монографія. К.: ВД «Дакор», 2014. 308 с.
12. Стецовский Ю.И. Судебная власть: учеб. пособие. 2-е изд. М.: Дело, 1999. 398 с.
13. Терехин В. А. Судейский иммунитет: проблемы теории, законодательства и практики // Российская юстиция. 2011. № 5. С. 34–39.
14. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
15. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
16. Пояснювальна записка до проекту Закону про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) від 25.11.2015 р. № 3524. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57209
17. Звіт про другий раунд моніторингу, проведений в рамках реалізації Стамбульського плану дій по боротьбі з корупцією Мережі боротьби проти корупції для країн Східної Європи і Центральної Азії Організації економічного співробітництва та розвитку (08.12.2010 р.). URL: <http://www.oecd.org/corruption/acn/istanbulactionplan/46832415.pdf>
18. Щодо законопроекту про судоустрій та законопроекту про статус суддів: Висновок Венеціанської комісії від 20.03.2007 р. № 401/2006 (CDLAD(2007)003). URL:

[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2007\)003-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2007)003-ukr)

19. Аналіз проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів» // Центр Разумкова, 07.10.2013 р. URL: www.razumkov.org.ua/upload/1381419715_file.pdf